

ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА АҲОЛИНИНГ ЕР БИЛАН ТАЪМИНЛАНГАНЛИК ДАРАЖАСИ ВА УНИНГ АҲОЛИ ЗИЧЛИГИГА ТАЪСИРИ

Абдуғаниевич Ҳайитбой Абдувалиев

Фарғона давлат университети география кафедраси катта ўқитувчиси, г.ф.ф.д.
(PhD). h.a.abduvaliyev@gmail.com.

Гулмира Мамажоновна Парпиева

Фарғона давлат университети, география мутахасислиги 2-босқич магистранти.

АННОТАЦИЯ

Тадқиқотларда аҳоли сони ва зичлигини ҳисоблашда кенг тарқалган усул яъни, маъмурий бирликлар доирасида ҳисоблаш кенг қўлланилади. Аммо аҳоли сонини маъмурий бирликлар доирасида ҳисоблашнинг ўзига хос камчиликлари ҳам мавжуд. Ушбу мақолада аҳоли сонини 1 гектар ер майдонига тўғри келувчи сони бўйича ҳам ҳисоблаш ишлари амалга оширилган. Бу эса маъмурий бирликлар бўйича аҳоли зичлигини ҳисоблашнинг айрим ноафзалликларини кўрсатиб бераши очиқ берилган.

Калит сўзлар: маъмурий бирликлар доирасида аҳоли зичлиги, аҳолининг ер билан таъминланганлик даражаси, аҳоли зичлигининг брутто коэффиценти, аҳоли зичлигининг нетто коэффиценти, аҳоли жон бошига тўғри келадиган томорқа ерлар майдони, марказий аҳоли маскани.

ABSTRACT

In research, the most common method of calculating population size and density is widely used, i.e., calculation within administrative units. However, there are specific shortcomings in the calculation of the population within administrative units. In this article, the calculation of the population per 1 hectare of land is also carried out. This reveals some of the disadvantages of calculating population density across administrative units.

Keywords: population density within the administrative units, the level of land availability of the population, the gross coefficient of population density, the net coefficient of population density, the area of arable land per capita, the central population.

КИРИШ

Аҳолининг ҳудудий ташкил этилиши билан боғлиқ тадқиқотларда унинг ер билан таъминланганлик кўрсаткичлари асосий ўринлардан бирини эгаллайди. Одатда, ишлаб чиқариш ва аҳолини ҳудудий ташкил этишнинг асосий объектив бирлиги ер ҳисобланади. Фарғона водийсида ўзига хос демографик вазият шаклланганки, бу ҳолатни республиканинг бирор бошқа ҳудудига таққослаб бўлмайди. Водийсининг демографик хусусиятларини ўрганишда бевосита аҳолининг ер (ҳудуд) билан таъминланганлик кўрсаткичларини ҳам тенг асосда ўрганиш талаб этилади. Сабаби, аҳолининг деярли барча кўрсаткичлари доимий ўзгаришда бўлса, у жойлашган ҳудуд деярли ўзгармас фактор бўлиб қолади. Аҳоли ўрсаткичларини (сони, зичлиги...) чекланган ҳудудда ортиб бориши, масалан водий каби, ердан (ҳудуддан) максимал, интенсив ҳамда тезкор фойдаланишни талаб этади. Бу эса, ўз навбатида геодемографик ва геоэкологик муаммоларни юзага келтириб чиқариши мумкин.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Аҳолининг ҳудудий ташкил этилиши дунёнинг барча минтақаларида учрайди, бироқ унинг Фарғона водийсига ўхшаш миқдори, таркиби, зичлиги, бандлиги, жойлашиш хусусиятлари бошқа минтақалардан тамомила фарқ қилади. Фарғона водийси аҳолисининг бундай жиҳатларини ўрганмай туриб, ушбу ҳудудда бошқа масалаларни ижобий ҳал этиш қийин вазифа. Бизга маълумки, аҳолини ўрганишда энг кенг тарқалган услубиётлардан бири бу уни гуруҳларга бўлиб ўрганишдир. Аҳолини яшаш манзилгоҳларига қараб гуруҳланганда республикамизда асосан икки хил мезон ажратилади, яъни шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари. Аммо минтақа аҳолисининг умумий зичлиги, туғилиш, ўлим, табиий кўпайиш шунингдек, аҳолининг турли воситалар билан таъминланганлик кўрсаткичлари таҳлил этилганда юқоридаги икки мезон умумий кўрсаткич сифатида танланади. Бу бир ҳисобдан тўғри ёндашув. Аммо шаҳар ва қишлоқларнинг ишлаб чиқариш воситаси, салоҳияти бир хил эмас. Шунинг учун иқтисодий географияда ҳудудга нисбатан аҳоли кўрсаткичлари ҳисобланганда, умумий аҳоли сони кўрсаткичидан ташқари, қишлоқ аҳолиси сони ва қишлоқ хўжалигида банд бўлган аҳоли сони тушунчаси кенг қўлланилади [3; 4; 8].

БМТнинг қатор конференцияларида (Рио-де-Жанейро, 1992, Йоханнесбург, 2002, Нью-Йорк, 2015) «Барқарор

ривожланиш» дастури бўйича ҳудудга тушадиган антропоген босимнинг экологик талабларга жавоб берадиган меъёрини аниқлаш, табиатдан ҳозирги ва келажак авлод манфаатларини кўзлаб фойдаланишни ташкил этишдаги дастлабки қадам бўлиши керак. Бундай ёндашувда аҳоли зичлигини ўрганиш орқали ҳудуднинг демографик сиғимини, антропоген босимнинг географик тарқалишини аниқлаш географик тадқиқотларнинг асосини ташкил этади.

Ҳудуддаги демографик жараёнларда аҳолининг ер (ҳудуд) билан таъминланганлик масалаларини тадқиқ этишда асосий эътибор куйидаги жиҳатларига қаратилади:

- аҳоли сони ва зичлигининг ортиб бориши ҳамда демографик жараёнларнинг ҳудудий тафовутлари;
- аҳоли жон бошига тўғри келадиган суғориладиган ерлар майдони ва 1 га майдонга тўғри келувчи аҳоли сони;
- аҳоли жон бошига тўғри келадиган томорқа ерлар майдони ва унинг ўзгаришлари;
- аҳолининг жойланишидаги ҳудудий фарқлар ва ўзгаришлар.

Ҳудуднинг демографик сиғимини, аҳоли зичлигини ҳисоблаш биринчи бўлиб, П.П.Семенов Тянь-Шанский томонидан таклиф этилган. Бугунги кунда эса аҳоли зичлигини ўрганишга алоҳида ва ўзига хос янги географик ёндашув зарурлиги кузатилмоқда. Чунки аҳоли зичлигини ҳисоблаш иқтисодиётда маъмурий-ҳудудий бирликлар доирасида ва ялпи кўрсаткичларда қабул қилинади. Бу айни вақтда ҳудудларнинг аниқ тафовутларини очиб бермайди, балки ҳудуд ҳақидаги бирламчи кўрсаткичларни беради холос. Аслида эса маълум бир маъмурий бирликнинг турли рельеф, иқлим, тупроқ зоналари бўйича алоҳида-алоҳида аҳолини зичлигини ҳисоблаш катта амалий аҳамият касб этиши мутахассислар томонидан анча олдиндан таклиф этилмоқда [5; 7; 10].

Бундай номутаносибликни ҳал этиш учун эса аҳоли зичлиги таҳлил этишда аввало ҳар бир маъмурий туманнинг табиий-ландшафт бирликлари доирасида ўрганилиб, сўнгра олинган натижаларни маъмурий бирликлар билан боғлаш таклиф этилди. Шу асосда аҳоли жон бошига тўғри келадиган ерлар миқдорини ўрганиш, аҳолининг ҳудуд (майдонга) бўлган табиий эҳтиёжини ҳисоблаш, озиқ-овқат ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш имкониятлари баҳолаш мақсадга мувофиқ бўлиши таъкидланмоқда [9]. Бундан ташқари, янги ёндашувда олинган кўрсаткичлар аҳоли ва ишлаб чиқариш

тармоқларининг ер билан таъминланганлик даражасини ҳам акс эттиради.

Бунинг учун дастлаб маъмурий туманлар доирасида ландшафт баландлик минтақалари ажратиб олинади. Масалан, Ўзбекистон туманида 2 та (паст тоғ, конуссимон ёйилмаларнинг пролювиал-аллювиал текисликлари), Марҳамат туманида 3 та (паст тоғ, адир, адир оралиғи аллювиал-пролювиал текисликлари) ландшафт баландлик минтақалари ажратилади (8-илова). Ҳар бир ландшафт баландлик минтақаси жойлашган МФЙ ва ҚФЙлар аниқлаб чиқилади. Маъмурий бўлинишнинг охириги энг кичик бирлиги ҳисобланган маҳалла ва қишлоқ фуқаролар йиғинининг чегаралари ландшафт чегараларига аксарият холларда тўлиқ мос тушади. Ҳатто, уларнинг номлари ҳам кўп холларда ландшафт номидан олинади. Масалан, Марҳамат туманида адир минтақасидаги қишлоқлар Туямўйин, Ширағон, Қораадир, Полвонтош деб номланганлигидан улар жойлашган ландшафт баландлик минтақасини билиб олиш мумкин [1]. Аҳоли бўйича юритиладиган статистик ҳисоботлар (сони, оилалар сони, ёш-жинс таркиби, бандлиги, даромадлари) энг кичик бирликлари ҳам маҳалла ва қишлоқ эканлигини эътиборга олиш зарур. Чунки, ландшафт баландлик минтақасидаги аҳолига оид статистик маълумотлар таҳлилида шу минтақадаги МФЙ, ҚФЙ маълумотларидан фойдаланиш бизга 90 фоиздан юқори аниқликдаги натижаларни олинишига имкон беради.

Юқоридаги кўрсаткичларнинг умумлаштирган ҳолда майдонга тушадиган антропоген босим миқдори ҳам аниқланади. Ҳар бир маъмурий туманнинг бири-биридан фарқланувчи алоҳида ландшафтларидаги табиий демографик босим миқдори ҳисобланади. Уларни ҳосил қилувчи кўрсаткичлар сифатида ҳудудий бирликдаги аҳоли сони (бунда ландшафт минтақасига қараб МФЙ, ҚФЙ аҳоли сони), яхлитлаб олинган ландшафт чегаралари майдони олинади.

Фарғона водийсининг аҳолиси юқоридаги услубий кўрсатмалардан фойдаланиб, дастлаб табиий ландшафт минтақалари ва маъмурий туманлар доирасида ўрганиб чиқилди. Ҳар бир маъмурий туман ҳудудининг табиий ландшафт минтақалари доирасида бўлиниши ёки гуруҳланиши аҳоли ўсишини, аҳоли яшаши мумкин бўлган ҳудудларга нисбатан ҳисоблаб чиқиш имконини беради.

Аҳолининг бирор ҳудуддаги дастлабки жойланиши табиий ландшафт мажмуаси қонунлари асосида юзага келади ва ривожланади. Аҳолини тўлалигича ва аниқ тавсифлаш учун ландшафтнинг барча кўрсаткичларини ҳисобга олиш талаб этилади. Ҳисобга олиниши лозим бўлган кўрсаткичлар миқдори макон ва замон

талабидан келиб чиқиб турли даврларда ўзгариб туриши мумкин.

Тадқиқотларда барча ҳудудлар учун хос бўлган умумий кўрсаткичлар сони ҳам мавжуд. Уларга рельеф, иқлим, тупроқ ва сув режими (гидрография) киритилади [6]. Тоғ оралиғи ландшафтлари учун баландлик поғонаси ўзгариши билан бошқа ландшафт ҳосил қилувчи кўрсаткичлар ҳам ўзгариб боради [2]. Шу боис аҳоли зичлигини географик ўрганиш негизида уларни ландшафт асосидаги аҳоли зичликларини аниқлаш муҳим амалий аҳамият касб этади.

Таъкидлаш жоизки, ландшафт бирликларининг чегаралари маъмурий-худудий бирликлар чегараларига мос тушмайди. Ушбу ҳолат ажратилган ландшафт бирликларида аҳоли зичлиги маълумотларидан фойдаланиш имконини бермайди. Бироқ, аҳолининг жойланишини, унинг ҳақиқий зичлигини худудий тафовутларини аниқлаш орқали аниқ тавсиялар ишлаб чиқиш имкони туғилади. Бунда эса юқорида таъкидлаб ўтилганидек, районлаштиришда имкони борича ландшафт чегараларини маъмурий-худудий чегараларга (бизнинг тадқиқотда фуқаролар йиғинлари чегараларига) мослаштириш талаб қилинади, яъни энг кичик маъмурий-худудий бирликлар табиий-ландшафт шароитига қараб гуруҳларга бўлиб ўрганилади. Бу эса ландшафт баландлик минтақаларининг географик имкониятларидан фойдаланишни таҳлил қилишда статистик ва иқтисодий кўрсаткичлардан фойдаланиш учун қулайлик яратади. Бунда аввало фаннинг амалиёт билан алоқасини кучайтирилади, унинг тавсияларини реал ҳаётга татбиқ этиш имкони бўлган бошқарув идораларига йўналтирилади.

Аҳолининг худудий ташкил этилишига таъсир этувчи, унинг зичлигини ўзгаришига сабаб бўлувчи омиллар орасида аҳоли сони динамикаси аҳолида ўрин тутади. Шунинг учун қуйида ушбу кўрсаткичлар таҳлил қилинди.

Фарғона водийси вилоятларида аҳоли сони динамикаси 1989-2020 йиллар оралиғида бироз меъёрлашган бўлса-да, у барибир республика ўртача кўрсаткичидан юқориликча қолмоқда. Хусусан, ўтган вақт давомида, аҳоли сонининг ўртача 179,5 фоизга кўпайганлиги кузатилди. Бу кўрсаткич кўпроқ водийдаги қишлоқ туманларига тегишли бўлиб, шаҳарларни кўшиб ҳисоблаганда 181,4 фоизни ташкил этади. Ўрганилаётган вақт мобайнида мамлакат аҳолисининг ўсиши 167,5 фоиз эканлигини ҳисобга олсак, водий вилоятлари аҳолисининг республика ўртача даражасидан тез ўсиб бораётганлигини кўриш мумкин.

НАТИЖАЛАР

Кейинги йилларда мамлакатимизда аҳоли сонининг ўсиши, ишлаб чиқариш ҳажмининг ортиши ва ерга бўлган талабнинг кучайиши натижасида ҳудудларда хўжалик ва антропоген босим ҳажмининг ортиши кузатилмоқда. Бунинг оқибатида, мамлакатимиз қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосини ташкил этадиган суғориладиган ерлар миқдори, аҳоли жон бошига ҳисобланганда йилдан-йилга камайиб бормоқда.

Бундан ташқари Ўзбекистон Республикаси Ер ресурсларининг 2018 йил 1 январь ҳолатига, Миллий ҳисобот маълумотларига кўра, аҳоли пунктлари ерлари ҳам ўсиб бормоқда. 2018 йил 1 январь ҳолатига кўра, Ўзбекистон Республикаси маъмурий чегарасидаги умумий ер майдони 44896,9 минг гектарни ташкил этади [11].

Республика бўйича суғориладиган ерлар 4312,9 минг гектарни, яъни республика умумий ер майдонининг 9,6 фоизини ташкил этади. Фарғона водийси вилоятларида қадимдан суғориш имкониятининг юқори бўлганлиги ҳамда ўтган асрнинг биринчи ва иккинчи чоракларида кенг миқёсда суғориладиган ерлар ҳисобининг кенгайтирилиши натижасида бугунги кунга келиб, унинг суғориладиган ерлар майдони 50,1 фоизга етди. Бу эса республика умумий кўрсаткичига нисбатан 5,2 марта каттадир. Кўришиб турибдики, водийда суғориладиган ерларнинг республиканинг бошқа ҳудудларидан кўп. Аммо бу ҳолат ерларнинг бузилишига, тупроқ эрозиясининг ортишига, ерларнинг ботқоқлашувига олиб келиши натижасида бузилганлик даражасини ҳам орттириб юборади. Шунингдек, экин ерларнинг барчаси суғоришни талаб этувчи ерлардир.

Республикада суғориладиган ерларнинг энг катта улуши Сирдарё вилоятига тўғри келади. Бу ерда мавжуд 427,6 минг га ернинг 67,2 фоизи суғориладиган ерлар ҳиссасига тўғри келади. Ундан кейинги ўринларни Фарғона водийсининг уч вилояти, яъни Андижон, Фарғона ва Наманган вилоятлари эгаллайди. Уларда жами ерларга нисбатан суғориладиган ерларнинг улуши мос равишда 63,6 фоиз, 52,6 фоиз ва 39,5 фоизни ташкил этади. Бу кўрсаткичларга мос равишда, аҳоли жон бошига суғориладиган ер майдонлари энг паст кўрсаткичлари ҳам водий уч вилояти ҳамда Самарқанд вилоятига тўғри келади. Бу кўрсаткич Наманганда 0,10 га, Фарғона ва Самарқандда 0,09 га ҳамда Андижонда 0,08 га ташкил этади. Бу борада Андижон вилояти аҳоли жон бошига суғориладиган ерлар билан энг кам таъминланган вилоятдир. Бу ҳолат аҳолини

суғориладиган ерлардан фойдаланишни оқилона ташкил этишни мажмуали ўрганишни тақозо этади.

Суғориладиган ерлар миқдори ва ҳудудда мавжуд аҳоли кўрсаткичларини янада чуқурроқ таҳлил этиш мақсадида иқтисодий географияда аҳоли жон бошига суғориладиган ерлар майдонидан фарқли равишда 1 га майдонга тўғри келувчи аҳоли сони ҳам ҳисобланади. Бу икки кўрсаткич бир-бирига тескари пропорцианалликда ривожланади. Яъни, аҳоли жон бошига тўғри келувчи суғориладиган ерлар қанча камайса, 1 га майдонга тўғри келувчи аҳоли сони ортиб боради.

Фарғона водийси вилоятларининг умумий ер майдони 1848,9 минг га ни ташкил этади. Бу эса жами республиканинг 44896,9 минг га ерига нисбатан 4,1 фоизни ташкил этиб, Андижон вилояти 0,96 фоиз (430,3 минг га), Наманган вилояти 1,60 фоиз (718,1 минг га), Фарғона вилояти 1,56 фоиз (700,5 минг га) улушга эга. Фарғона водийси вилоятлари ичида энг катта майдон Наманган, Фарғона ва Андижон вилоятларига тўғри келиб, улар мос равишда 38,9 фоиз, 37,8 фоиз ва 23,3 фоиз улушга эга. Фарғона водийсида мавжуд суғориладиган ерлар 925,8 минг га ни ташкил этиб, у республика (4312,9 минг га) суғориладиган ерларининг 21,5 фоизини ташкил этади. Бундан кўринадики, водий вилоятлари умумий майдоннинг 4,1 фоизини эгаллалагани ҳолда суғориладиган ерларнинг 1/5 қисмига эгалик қилади. Майдони жиҳатидан водийда биринчи ўринни банд этадиган Наманган вилояти суғориладиган ерлари жиҳатидан Фарғона вилоятдан кейинги ўринни эгаллайди. Водийнинг 30,6 фоиз суғориладиган ерлари Наманган вилояти хиссасига, 39,8 фоиз суғориладиган ерлар эса Фарғона вилояти хиссасига тўғри келади.

Фарғона водийсида 2019 йил 1 октябрь ҳолатига кўра 9673,1 минг киши истиқомат қилмоқда. Бу эса республика аҳолисининг 28,6 фоизи демакдир.

Аҳоли зичлиги бўйича водий вилоятларининг барча маъмурий туманлари таҳлил этилганда энг юқори кўрсаткич Асака тумани эканлиги юқорида айтиб ўтилди. Туман аҳоли зичлиги бўйича иккинчи ўриндаги Шаҳрихон туманидан 226 кишига кўпроқдир. Маълумки, аҳолининг аксарият қисми суғориладиган майдонларда яшайди. Суғориладиган майдонлар эса водийнинг яримини ташкил этади, холос. Бу эса умумий зичликка нисбатан бу ҳолат аслида суғориладиган ерларда бундан ҳам катта эканлигини билдиради. Асака тумани умумий аҳоли зичлиги бўйича энг юқори ўринни банд этгани билан у 1 га суғориладиган ерда тўғри келувчи аҳоли сони бўйича ўз ўрнини Сўх туманига бўшатиб беради. Сўх

туманида 1 га суғориладиган майдонга 43,7 кишини (1 км² суғориладиган майдонга 4370 киши) ташкил этади (1-жадвал).

Водий маъмурий туманлари ичида аҳоли зичлиги бўйича 21 ва 32 ўринларни банд этган Хўжаобод ва Ўзбекистон туманлари, 1 га суғориладиган ерга тўғри келувчи аҳоли сони бўйича мос равишда 5 ва 7 ўринларни банд этади. Шундай мисолни Сўх туманида ҳам кўришимиз мумкин. Сўх тумани водийнинг маъмурий туманлар орасида ялпи майдонга нисбатан аҳоли зичлиги бўйича 38 ўринда.

1-жадвал

Фарғона водийси маъмурий туманларининг умумий ва суғориладиган майдон бўйича зичлик тафовутлари

1 км ² майдонга			1 га суғориладиган ерга		
Ўрни	Маъмурий туман	Аҳоли зичлиги	Ўрни	Маъмурий туман	Аҳоли зичлиги
1	2	3	4	5	6
1	Асака	1205,0	1	Сўх	43,7
2	Шаҳрихон	979,0	2	Асака	31,4
3	Олтинкўл	852,4	3	Булоқбоши	20,4
4	Избоскан	851,4	4	Андижон	19,7
5	Тошлоқ	837,5	5	Хўжаобод	19,0
6	Булоқбоши	833,9	6	Шаҳрихон	17,4
7	Учкўприк	812,1	7	Ўзбекистон	16,9
8	Бувайда	810,0	8	Олтинкўл	16,0
9	Тўрақўрғон	804,6	9	Қува	15,7
10	Норин	777,6	10	Тошлоқ	15,2
11	Пахтаобод	753,1	11	Тўрақўрғон	14,8
12	Наманган	714,8	12	Учкўприк	14,7
13	Уйчи	684,5	13	Избоскан	14,3
14	Андижон	682,2	14	Бувайда	14,1
15	Бағдод	649,7	15	Марҳамат	13,6
16	Риштон	648,7	16	Қувасой ш.	13,1
17	Қува	584,3	17	Пахтаобод	12,6
18	Балиқчи	581,5	18	Чортоқ	12,4
19	Учқўрғон	572,0	19	Норин	12,3
20	Марҳамат	564,4	20	Олтиариқ	12,3
21	Хўжаобод	525,2	21	Бағдод	12,2
22	Чортоқ	522,4	22	Риштон	11,9

23	Жалакудук	518,1	23	Наманган	11,7
24	Кўштепа	511,4	24	Уйчи	11,7
25	Кўрғонтепа	466,0	25	Фарғона	11,6
26	Бўстон	430,5	26	Бешарик	10,8
27	Янгиқўрғон	409,8	27	Жалакудук	10,7
28	Данғара	401,9	28	Балиқчи	10,2
29	Косонсой	400,8	29	Косонсой	10,1
30	Фурқат	378,4	30	Кўрғонтепа	10,0
31	Кувасой ш.	353,0	31	Данғара	9,5
32	Ўзбекистон	344,5	32	Янгиқўрғон	9,3
33	Фарғона	341,9	33	Чуст	9,3
34	Олтиариқ	334,1	34	Кўштепа	9,1
35	Бешарик	295,2	35	Учқўрғон	8,1
36	Чуст	284,7	36	Фурқат	7,9
37	Ёзёвон	268,3	37	Бўстон	7,0
38	Сўх	250,6	38	Ёзёвон	6,6
39	Улуғнор	179,5	39	Поп	6,2
40	Мингбулоқ	169,9	40	Улуғнор	3,6
41	Поп	75,3	41	Мингбулоқ	3,5

Жадвал Ўзбекистон Республикаси Ер ресурсларининг ҳолати тўғрисида миллий ҳисобот ва Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан ҳисобланган.

ХУЛОСА

Бу кўрсаткичдан ҳозирда ўзлаштириш имконияти бор ерлар мавжуд деган хулоса чиқариш мумкин. Бироқ, ўзлаштириш имконияти бўлган ерлар тўлиқ ўзлаштирилиб, суғориладиган ерларга қўшилган. Суғориладиган ерлар бўйича Сўх тумани аҳолиси ер ресурслари билан энг кам таъминланган туманлар орасида водийдаги охириги ўринда туради. Шунинг учун у ердаги муаммолар давлат миқёсида ҳал этилмоқда.

Бундай тафовутнинг мавжудлиги туманларнинг ер ресурслари билан (майдон билан эмас) таъминланганлик даражасини ҳудуднинг табиий-ландшафт шароитларига қанчалик боғлиқ эканлигини кўрсатади ва аҳоли зичлигини ландшафт минтақалари бўйича ҳисоблашгина ҳақиқий демографик юкни топиш имконини беради деган фикрга келишимизга асос бўлади.

REFERENCES

1. Abduvaliyev, Hayitboy Abdug‘Aniyevich, Hamdamova, Feruzaxon Alijon Qizi, Eraliyev, Zilolaxon Zoxidjon Qizi
LANDSHAFT OMILI ASOSIDA AHOЛИ HUDUDIY

TAKRIBINI TAKOMILLASHTIRISH // ORIENSS. 2021. №11. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/landshaft-omili-asosida-aholi-hududiy-takribini-takomillashtirish> (дата обращения: 29.04.2022).

2. Абдуғаниевич Ҳайитбой Абдувалиев, Абдусатторжон Абдумалик Ўғли Абдулхамидов ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА АҲОЛИ ЖОЙЛАШУВИНИНГ ИЖТИМОЙИҚТИСОДИЙ ОМИЛЛАРИ // Academic research in educational sciences. 2021. №12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/far-ona-vodiysida-a-oli-zhoylashuvining-izhtimoiyi-tisodiy-omillari> (дата обращения: 29.04.2022).

3. Ахмадалиев Ю.И. Ер ресурсларидан фойдаланиш геоэкологияси. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2014. – 340 б.

4. Валиева Р. Динамика сельского населения и населенных пунктов Самаркандской области//Проблемы народонаселения. – М., 1970. –с. 151-165.

5. Жумаханов Ш. Наманган вилояти аҳолисининг худудий таркибини такомиллаштириш. Геог. фан. ном. ...дис. Т., 1998. -178 б.

6. Исаченко А.Г. Методы прикладных ландшафтных исследований.- Л.: Наука, 1980. – 222 с.

7. Кашин А.А. Исследование ландшафтной организации территории Удмуртии как фактора хозяйственного освоения и расселения населения. Дисс. ... канд. геог. наук. –Ижевск, 2015. – 184 с. (<https://www.dissercat.com>);

8. Крупко А.Э. Теоретические аспекты изучения территориальной организации населения и расселения // Журнал «Вестник ВГУ», 2007. - с. 65-69.

9. Раҳматуллаев А. Ўрта ва Қуйи Зарафшон воҳа геосистемаларида экологик вазиятни географик оптималлаштириш. Геогр. фан. док. (DSc) ... дисс. автореф. – Т., 2018. – 59 б.

10. Шарипов Ш. Аҳоли зичлигини ҳисоблашда ландшафт-типологик карталардан фойдаланиш // Ўзбекистон География Жамияти ахбороти, 34-жилд. –Т., 2009. -Б. 166-168.

11. Ўзбекистон Республикаси Ер ресурсларининг ҳолати тўғрисида миллий ҳисобот. Т.: “Ергеодезкадастр” давлат қўмитаси, 2017. – 87 б.